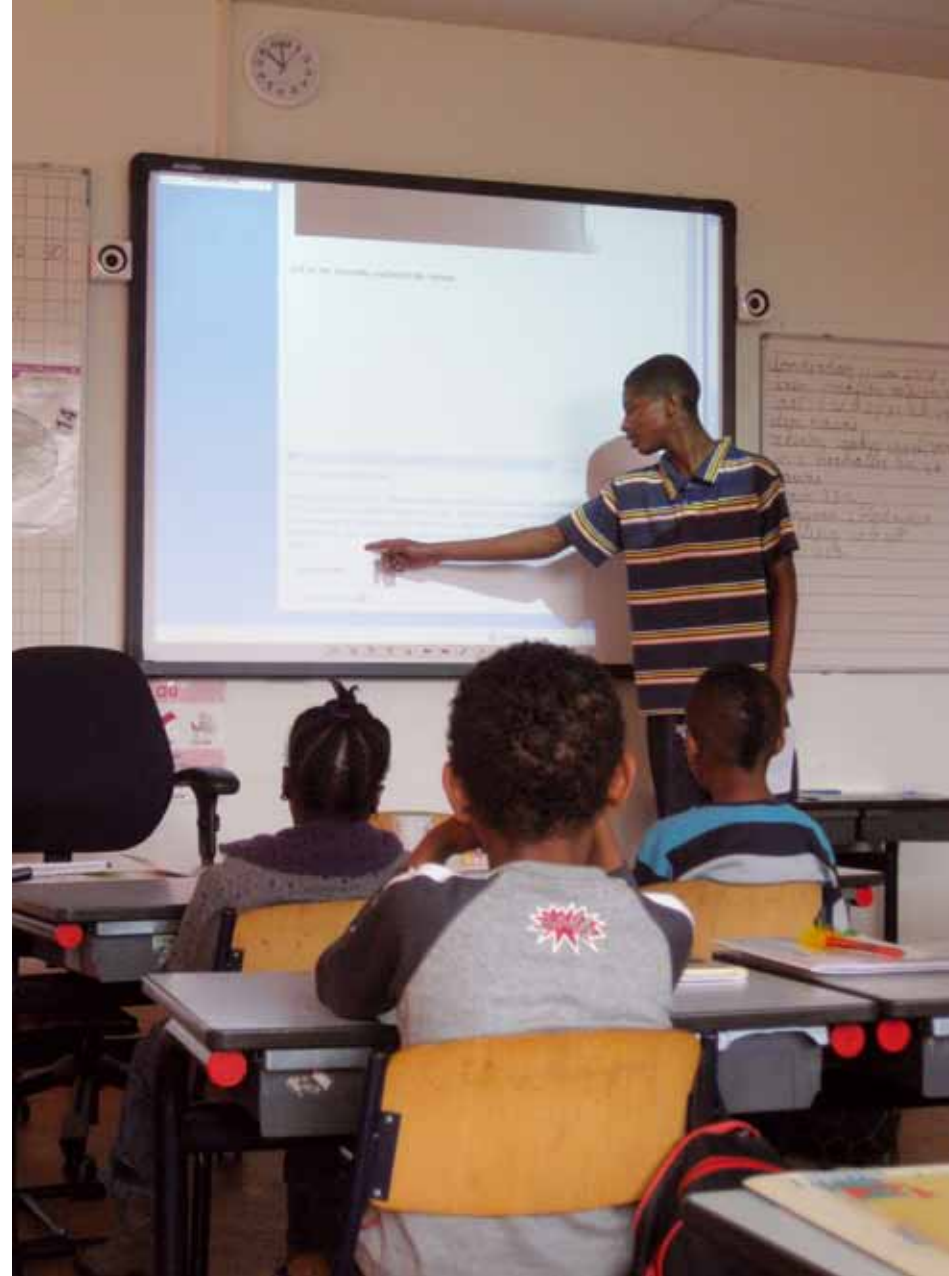

Het vorig schooljaar hebben drie Amsterdamse basisscholen gewerkt met een webbased taalportfolio. Met dit instrument konden leerlingen actief aan hun taalvaardigheid werken. Bovendien kan het portfolio een belangrijke stap zijn in de richting van een doorlopende leerlijn taal tussen primair en voortgezet onderwijs.

Een leerling uit groep 8 van basisschool Polsstok in Amsterdam Zuidoost presenteert zijn taalportfolio aan groep 4.
Foto: Lisa van der Winden

LYDIA VAN DEELEN-MEENG & MARIAN KONIJN

Op drie basisscholen in Amsterdam Zuidoost hebben 86 leerlingen uit vier groepen 8 in het schooljaar 2008–2009 gewerkt aan een nieuw webbased taalportfolio. Het webbased taalportfolio geeft leerlingen de kans zichzelf te presenteren en hun taalvaardigheid te verbeteren. Met het taalportfolio hebben docenten uit het primair onderwijs (po) en het voortgezet onderwijs (vo) een nieuw instrument in handen om de warme overdracht op het gebied van taal inhoudsvol te laten verlopen. Dit webbased portfolio stelt leerlingen in staat om ook buiten school eigenaar te blijven van hun eigen portfolio en geeft scholen de kans het portfolio op te nemen in het digitale leerlingvolgsysteem.

Wat is het webbased taalportfolio?

Bij de ontwikkeling van het webbased taalportfolio zijn de Stichting Taalvorming (lesinhoud en didactiek) en Edubyte (ICT-toepassing in onderwijs) betrokken. Zij hebben tijdens bijeenkomsten samen met leerlingen en leerkrachten vorm en inhoud gegeven aan het webbased taalportfolio. Aan de hand van praktische instructies en een handleiding zijn de taalportfolio's opgesteld. In het taalportfolio zijn uiteenlopende rubrieken aangemaakt waarin relevant taalmateriaal wordt verzameld, zoals *Basisschool*, *Dit ben ik*, *Verslagen*, *Correspondentie*, *Werkstukken*, *Teksten taal*, *Gelezen boeken*, *Dit kan ik*, *Middelbare school* en *Contact*. De indeling is gebaseerd op de door de commissie-Meijerink voorgestelde indeling in taaldomeinen: mondelinge taalvaardigheid, leesvaardigheid, schrijfvaardigheid en taalverzorging & -beschouwing (commissie-Meijerink, 2008).

Kern van de werkwijze is dat leerlingen zowel individueel als samenwerkend met de leerkracht en elkaar werken aan verbetering van hun taalproducten en (schriftelijke) taalvaardigheid. Daarvoor schrijven zij bijvoorbeeld zelfstandig een eigen tekst waarop vervolgens feedback wordt gegeven door de leerkracht

en de medeleerlingen. De leerling wordt gewezen op verbeterpunten, krijgt extra instructie en oefening. Een veel gebruikte werkvorm is de taalronde, een speciaal kringgesprek met daarin een doordachte opbouw van taalwerkvormen die in korte tijdsspanne alle taaldomeinen bevat. Er wordt gesproken over een onderwerp of tekst, (voor)gelezen, woordenlijstjes samengesteld, getekend, tweegesprekken gevoerd, gepresenteerd en teksten geanalyseerd op woordgebruik, structuur en grammatica. Na zo'n taalronde herschrijft de leerling zijn eerste versie tot een verbeterde versie. Beide versies worden in het taalportfolio opgenomen, zodat het resultaat van de taalronde en daarmee de taalontwikkeling van de desbetreffende leerling zichtbaar wordt.

Eerste versie

Ik was bij een nieuwe bart smit. ik zag heel veel games, snoep en ook nog ander speelgoed er werd ook getoeterd maar ik weet niet door wie. het rook erg naar een soort fabrieksgeur en ik was ook heel blij dat er eindelijk een bart smit in de buurt was.

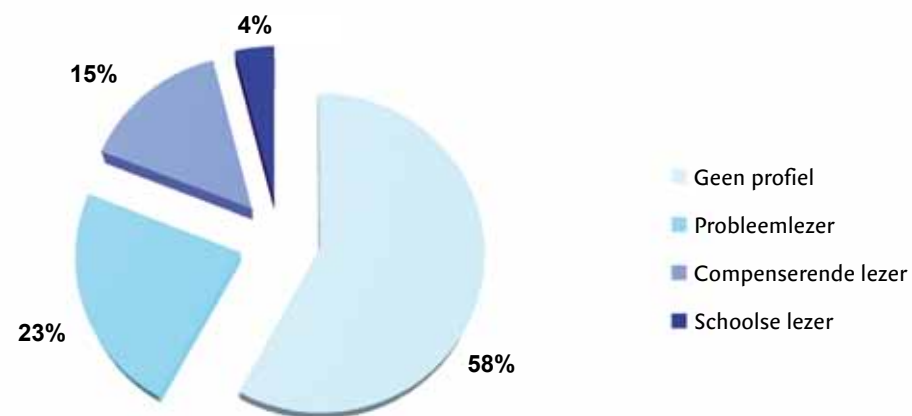
Verbeterde versie

Ik kwam binnenrennen bij een nieuwe Bart Smit in Reigersbos. Het was heel druk. Ik zag heel veel games, snoep en ook nog ander speelgoed. Ik ging wel een uur kijken en voelen, misschien zou ik iets kopen. Er werd ook getoeterd, maar ik weet nog steeds niet door wie. Het rook nieuw, een soort fabrieksgeur. Ik was ook heel blij, omdat er eindelijk een Bart Smit in de buurt was. Ik wou een PS3 kopen, maar ik heb er geen geld voor. Uiteindelijk heb ik niks gekocht.

Voorbeeld van een leerlingproduct

WEBBASED TAALPORFOLIO

Een instrument in overdracht po–vo

Grafiek 1. Lezersprofielen

In de rubriek Dit kan ik kunnen feitelijke cijfers en taaltoetsuitkomsten worden verzameld. Hierbij zijn de taaltoetsen van Diataal gebruikt. Naast het maken van de taaltoets Diatekst is lesmateriaal ontwikkeld om leerlingen in staat te stellen hun eigen leesniveau van tevoren in te schatten. Leerlingen lezen een kookboekrecept en denken na in hoeverre zij in staat zijn het recept toe te passen en uit te voeren. Dit levert een indicatie op van hun eigen leesniveau. Het blijkt dat de meeste leerlingen wel goed voorspellen of ze een ‘sterke’ lezer of ‘zwakke’ lezer zijn, maar dat de zwakke lezer niet zelf kan aangeven waarom hij een zwakke lezer is. In grafiek 1 worden de uitkomsten van de 86 leerlingen in de pilotprojecten grafisch weergegeven. De zwakke lezers worden daarbij getypeerd als schoolse lezer, compenserende lezer of probleemlezer (Hacquebord, Sanders, & Gibson, 2008):

- De schoolse lezer kan voldoende technisch lezen, maar verliest het overzicht over de tekst.
- De compenserende lezer heeft waarschijnlijk een kleine woordenschat en compenseert dat door leesvaardigheden, waardoor hij of zij de tekst toch goed kan overzien.
- De probleemlezer heeft onvoldoende technische leesvaardigheid en onvoldoende overzicht.

Waarom een webbased taalportfolio?

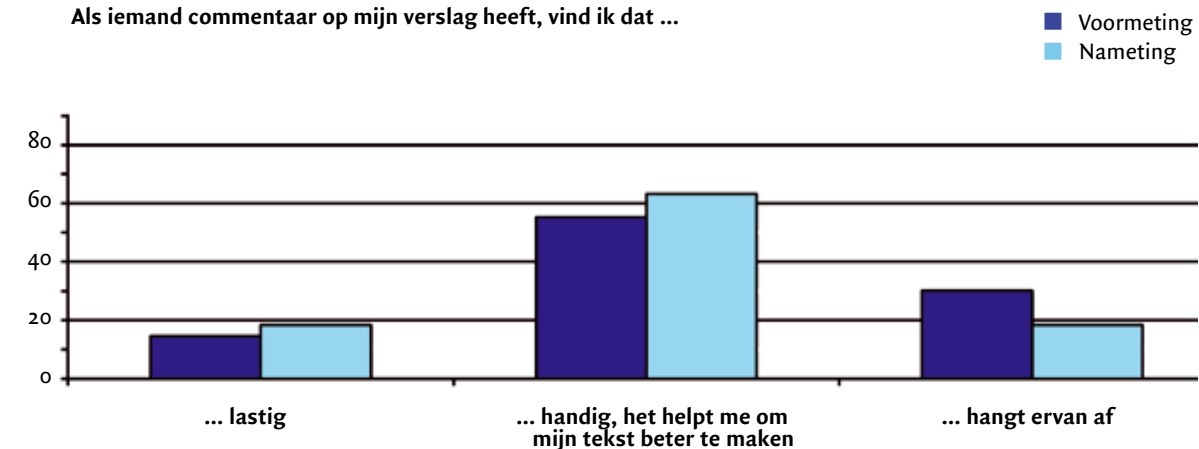
Nog te vaak gaan in de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs belangrijke leerlinggegevens verloren. De ‘ontvangende’ school voor voortgezet onderwijs moet ervan opaan kunnen dat een

leerling over de kennis en vaardigheden beschikt die van hem of haar verwacht mogen worden. De ‘aanleverende’ basisschool heeft behoefte aan helderheid over welke kennis en vaardigheden een leerling daar nog moet verwerven. Essentieel voor het succesvol inzetten van het taalportfolio in de warme overdracht is de toegankelijkheid via internet (webbased), het webbased taalportfolio is namelijk voor alle betrokkenen op elk gewenst moment toegankelijk. Tevens kan het webbased taalportfolio daardoor gekoppeld worden aan elk leerlingvolgsysteem. Dit dient ervoor te zorgen dat het taalportfolio ook in de doorlopende leerlijn po-vo gebruikt wordt.

Het belangrijkste uitgangspunt van dit webbased taalportfolio is dat de leerling zelf eigenaar is van zijn eigen portfolio. Zoals ook uit onderzoek naar andere portfolio’s blijkt, kunnen leerlingen met het webbased taalportfolio zichzelf presenteren en laten zien wat ze kunnen. Dit zowel op het gebied van taal, de schoolresultaten die zij hebben geboekt als de leerontwikkeling die zij tijdens het samenstellen van het portfolio hebben doorgemaakt (Toenders & Melssen, 2004; Meeus & Van Looy, 2005).

Tot slot koppelt het webbased taalportfolio eigen teksten van leerlingen en levende beschrijvingen van datgene wat de leerling dagelijks bezighoudt (‘zachte’ gegevens) aan resultaten van taaltoetsen (‘harde’ gegevens). De standaarden die gehanteerd worden voor taalontwikkeling bestaan daarbij uit de referentieniveaus Taal (commissie-Meijerink, 2008) en uit het taaltoetspakket Diataal.

Als iemand commentaar op mijn verslag heeft, vind ik dat ...

Grafiek 2. Omgaan met feedback

Taalportfolio en leerlingvolgsysteem

Om ervoor te zorgen dat het webbased taalportfolio daadwerkelijk wordt gebruikt in de overdracht van basisschool naar voortgezet onderwijs is het van belang dat het webbased taalportfolio een structurele plek krijgt in de gehanteerde leerlingvolgsystemen. Bij de meeste scholen voor voortgezet onderwijs wordt Magister gebruikt. Binnen dit systeem is ruimte ingericht voor het leerlingvolgsysteem en kunnen portfolio’s worden verzameld. In overleg met de betrokken scholen voor voortgezet onderwijs kan worden bepaald waar de links naar de webpagina’s van de leerlingen kunnen worden beheerd en op welke wijze mentoren en docenten die kunnen inzien (met toestemming van de leerling). Hierdoor krijgen docenten en mentoren eenvoudig inzicht in hoe de taalontwikkeling van de desbetreffende leerling gedurende de laatste jaren van het primair onderwijs is verlopen. Op basis van deze informatie is het mogelijk om leerlingen met specifieke taalachterstanden (bijvoorbeeld ‘compenserende lezers’) vanaf het allereerste begin op de school voor voortgezet onderwijs extra begeleiding te geven. Achteraf kan met het leerlingvolgsysteem en het taalportfolio ook worden bepaald of de extra begeleiding heeft geresulteerd in de beoogde effecten (verbetering taalniveau).

Ervaringen en opbrengsten

Er is veel aandacht besteed aan de monitoring van de ervaringen en opbrengsten van het werken met het webbased taalportfolio. Leerlingen hebben zowel voor-

afgaand (voormeting) als na afloop van het project (nameting) een vragenlijst ingevuld en de betrokken groepsleerkrachten hebben ook achteraf vragen beantwoord. Hierdoor wordt duidelijk welk belang leerlingen hechten aan taal, hoe zijn hun eigen taalvaardigheid inschatten en hoe ze het werken met het webbased taalportfolio hebben ervaren. In het algemeen is geconcludeerd dat zowel leerlingen als leerkrachten erg positief zijn over het werken met het webbased taalportfolio. Leerlingen vinden het niet moeilijk om te leren werken met het instrument. Ze geven daarnaast aan dat ze geleerd hebben om een website te maken en te werken met een e-mail-account. Ook is er een relatief grote groep leerlingen die het verbeteren van eigen teksten als leerervaring noemt, hoewel een aantal leerlingen dat juist ook moeilijk vindt (zie grafiek 2).

Het belangrijkste uitgangspunt van dit webbased taalportfolio is dat de leerling zelf eigenaar is van zijn eigen portfolio

De betrokken groepsleerkrachten zijn positief over de opbrengsten van het webbased taalportfolio. Wel geven zij aan dat werken met het webbased taalportfolio tot meer resultaat leidt als er eerder in het schooljaar mee wordt gestart.

UITSCHOT

Ambities voor de toekomst

Het webbased taalportfolio leverde zo in 2008–2009 veel enthousiasme en concrete resultaten op – niet alleen voor de betrokken leerlingen en leerkrachten, maar ook voor de andere deelnemers aan het project. Met de ontwikkelde handleidingen, instructies, projectplannen, taaltoetsen en monitoringsinstrumenten gaan zij met veel vertrouwen door in het huidige schooljaar. Naast uitbreiding naar meer scholen in Amsterdam zal ook de inhoudelijke ontwikkeling verder worden uitgebouwd. Het gaat dan onder meer om doorontwikkeling in het voortgezet onderwijs. Dan krijgt het webbased taalportfolio een structurele plek in de overdracht van basisschool naar voortgezet onderwijs en in het voortgezet onderwijs wordt de inhoud verder aangevuld en toegepast. Daarbij is het streven om de Diataalresultaten te kunnen meenemen van het primair naar het voortgezet onderwijs. De toetsen kennen dan een doorlopende schaal voor de leesontwikkeling, die bovendien aansluit op Referentiekaders. De inhoud van het webbased taalportfolio moet dan ook nog preciezer aansluiten op deze Referentiekaders Taal (commissie-Meijerink, 2008).

Tevens wordt ernaar gestreefd dat het webbased taalportfolio, dat startte als project, structureel wordt ingebed in het reguliere onderwijsaanbod. Dit is noodzakelijk voor blijvend gebruik en resultaat. Wat de start van de activiteiten betreft, wordt beoogd om eerder te starten op de basisscholen. Zij zullen eerder

in het schooljaar starten en naast de inzet bij leerlingen uit groep 8 zullen ook leerlingen uit groep 6 en 7 beginnen met hun taalportfolio.

Tot slot dient de rol van de ontwikkelaars te verschuiven van ondersteuning van de leerlingen naar ondersteuning van de leerkrachten. Leerkrachten van basisscholen kunnen een heleboel activiteiten met het webbased taalportfolio prima zelfstandig uitvoeren, maar moeten daarvoor nog wel tips en tools aangereikt krijgen. Dit wordt vormgegeven met behulp van praktische handleidingen en een train-de-trainer-cursus voor leerkrachten.

Naast de doorontwikkeling wordt de bestaande kennis mogelijk gefaseerd ingezet in andere gemeenten in Nederland. Stap voor stap worden meer scholen betrokken bij de doorontwikkeling van het taalportfolio. Met de Rijksuniversiteit Groningen en de Universiteit van Amsterdam als kartrekkers en kwaliteitsbewakers moet dat vanaf 2009–2010 leiden tot nieuwe successen met het webbased taalportfolio. ■

NOOT

Het webbased taalportfolio is ontwikkeld vanuit het door het ministerie van Onderwijs gefinancierde project Doorlopende Leerlijnen. Aanvragers van dit project zijn prof. dr. Folkert Kuiken van de Universiteit van Amsterdam en dr. Hilde Haquebord van de Rijksuniversiteit Groningen. De projectgroep Webbased Taalportfolio Amsterdam (WTA) heeft een pilot uitgevoerd op drie basisscholen in Amsterdam Zuidoost in het schooljaar 2008–2009. De projectgroep bestaat uit Marian Konijn (taalcoördinator Taalweb Amsterdam), Lydia van Deelen-Meeng (senior consultant CPS en projectleider), Mirjam Zaat (consultant Stichting Taalvorming), Goof van Breukel (onderwijsadviseur van Edubyte), José Bijl (adviseur Mijl Taalbeleid) en Jarno Hilhorst (onderzoeker Kennispraktijk).

LITERATUUR

- Commissie-Meijerink. (2008). *Over de drempels met taal en rekenen, deel-rapportage Taal*. Enschede: Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen.
- Haquebord, H., Sanders, M., & Gibson, M. (2008). Signaleren en diagnosticeren van leesvaardigheid in de bovenbouw. *Basisschoolmanagement*, 5, 4–11.
- Meeus, W., & Van Looy, L. (2005). *Portfolio zonder blozen*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Toenders, N., & Melssen, L. (2004). *Literatuurstudie naar nieuwe leren en stand van zaken wat betreft ontwikkelen van nieuwe leermodellen en e-learning*. Retrieved from http://www.ioi.nl/teksten/Literatuurstudie_Toenders_Melssen.pdf

Ton Anbeek. (2009). *Vast*. Amsterdam: Uitgeverij Podium. Isbn 978 9057 591 99 0, € 18,50, 251 blz.

In de tijd dat Ton Anbeek literatuurwetenschapper was, publiceerde hij tussen 1987 en 1992 drie romans, die echter weinig succes hadden. Nu hij met pensioen is gegaan, heeft hij kennelijk de tijd en de energie gevonden zich opnieuw als romancier te laten gelden.

Vast speelt zich af in een gesloten jeugdinstelling waar jongeren met tbs zodanig psychosociaal worden behandeld in de hoop dat ze weer succesvol kunnen terugkeren in de maatschappij. Het beeld dat van de inrichting en de hulpverlening wordt geschetst, is onthutsend en triest. De jongeren, veelal van allochtone afkomst, zijn totaal verknipt en dat wordt in de loop van hun verblijf allerminst beter.

Hoofdpersoon is de bijna achttienjarige Ronnie Leerdam, die twee jaar eerder, na het neersteken van een student, is opgeborgen. Het duurt wel even voordat zijn achtergronden duidelijk worden en dan blijkt dat hij het slachtoffer is geworden van zijn beroerde jeugd en zijn gewelddadige opvoeding met een onbeschofte, maatschappelijk onaangepaste vader, die de jongen voortdurend sloeg en schopte. De stoppen slaan bij Ronnie door als hij door een leraar die hem wil helpen uit zijn milieu te ontsnappen, plotse-ling op zijn nummer wordt gezet als hij niet al te toeschietelijk reageert. Door het beroerde optreden van een totaal ongeïnteresseerde advocaat vonnist de rechter jeugd-tbs en opsluiting in een gesloten inrichting.

In plaats van dat Ronnie daar fatsoenlijke hulpverlening krijgt, gebeurt er met hem en zijn medede-

linquenten iets totaal anders: de agressieve en vaak totaal gestoorde bevolking van de inrichting en de incompetentie van het personeel zorgen ervoor dat ze alleen maar verder wegzakken; ze worden steeds gewelddadiger en gekker. Van resocialisatie en psychologisch herstel is totaal geen sprake, eerder zie je het tegendeel. Af en toe ontwaart Ronnie in zijn contacten met hulpverleners en psychologen een lichtpuntje, maar al snel verdwijnt dat weer en is het droefheid troef. Van enig geregeld onderwijs of van voorbereiding op een mogelijk beroep na de periode van opsluiting is geen sprake en hulpverleners tot aan het hoogste niveau geloven eigenlijk helemaal niet in de mogelijkheid om de aan hen toevertrouwde jeugd-tbs'ers maatschappelijk, psychologisch en sociaal op de been te krijgen. Zo vertelt een hulplener tegen

Ronnie dat een professor op een psychotherapeutencongres alle hulpverlening zinloos vindt omdat het geweten gevormd wordt tot het derde levensjaar, misschien nog iets langer. Is dat misgegaan, dan valt er niets meer te repareren. De enige manier om van psychopathische misdadigers af te komen, is ongeboren in maatschappelijke beroerde omstandigheden te aborteren. Zijn ze er eenmaal, dan is elke hulp weggegooid moeite en geld. De jongeren in gesloten inrichtingen zitten in een gesloten cirkel: ze komen er gestoord in en worden steeds gestoord en criminelier.

Deze gruwelijke thematiek en visie maakt Anbeek, die voor deze roman onderzoek heeft gedaan door een aantal inrichtingen te bezoeken, op een boeiende en overtuigende manier duidelijk aan de hand van de hoofdfiguur Ronnie. Deze tamelijk intelligente jongen, die in zijn leven de pech heeft gehad dat hij in weinig florissante omstandigheden opgroeit, glijdt steeds verder af en zijn toekomst is feitelijk uitzichtloos.

Vast is geen boek dat zich makkelijk laat veroveren. Het duurt tamelijk lang voordat je als lezer grip krijgt op de personages en de gebeurtenissen. Door de nadruk op de bizarre verhalen en het uitzonderlijke gedrag van de jonge tbs'ers, op de niet direct toegankelijke en lastig te begrijpen gedachten en gevoelens van de hoofdpersoon en het gebrek aan spanning en actie in de eerste honderd bladzijden, vraagt deze roman veel concentratie en doorzettingsvermogen. Het verhaal is dan ook vooral geschikt voor bovenbouwers met literaire belangstelling en ruime leeservaring. ■

Ruud Kraaijeveld

